

PRAVNA ZAŠTITA TOPOGRAFIJE INTEGRISANOG KOLA

Jasna Pak

Univerzitet Singidunum, Danijelova 32

E-mail: jpak@singidunum.ac.rs

Sažetak. Poluprovodnici se koriste za rad elektronskih uređaja. To zahteva izradu topografije, tj. trodimenzionalni model elektronskih komponenti za elektronsko kolo. Tehnologija poluprovodnika je od suštinskog značaja za industrijski razvoj svake zemlje. Razvoj te tehnologije zahteva značajna finansijska ulaganja. U isto vreme, topografije mogu da se kopiraju što umanjuje povraćaj sredstava koja su uložena. Da bi se obezbedila efikasna pravna zaštita međunarodnim sporazumima su utvrđena specifična pravna pravila o zaštiti topografije u okviru prava industrijske svojine.

Direktiva EZ o pravnoj zaštiti topografije poluprovodničkih proizvoda takođe je utvrdila specifična pravila o zaštiti topografije poluprovodničkih proizvoda koja se odnose na neke osnovne principe (ko i šta treba da se zaštiti, isključivo pravo na osnovu koga titular može da dozvoli ili zabrani neke radnje, ograničenja prava i trajanje zaštite). Ostala pitanja mogu da se regulišu nacionalnim pravom država članica.

Donošenjem Zakona o zaštiti topografije integrisanog kola Srbija je usaglasila svoje pravo sa međunarodnim standardima u toj oblasti. Međutim, ima otvorenih pitanja posebno u pogledu zaštite domaćih proizvođača poluprovodnika u drugim državama.

Ključne reči: poluprovodnik, topografija, komercijalna eksploatacija, isključiva prava, reciprocitet, zaštićeno lice.

Abstract. Semiconductors are used to operate electronic equipment. This requires the designing of a topography, i.e. three dimensional model of the electronic components for electric flows. Semiconductor technology is essential for industrial development of each country. The development of such technology requires the investment of considerable financial resources. At the same time a topography can be copied which significantly reduce the return on the investment made by the investors. To provide effective legal protection international agreements created a new and specific form of protection for the design of integrated circuits and other semiconductor products.

Directive ECC on the „Legal protection of Topographies of Semiconductors products” also introduced sui generis rights as a novel category of protected subject matter in Industrial Property systems. Legal framework is limited to certain basic principles (whom and what should be protected, the exclusive right on which protected person should be able to rely to authorize or prohibit certain acts, exceptions to these rights and for how long the protection should last). Other matters can be decided in accordance with national law.

By adopting Law on Integrated Circuits Topography Serbia has harmonized its legislation with international standards in this domain. However, there are open question, especially concerning protection for Serbian semiconductor producers in other countries.

Key terms: semiconductor product; topography; commercial exploitation; exclusive rights; reciprocity; protected person.

1. Pojam i značaj pravne zaštite

Zaštita poluprovodnika je tekovina relativno novijeg vremena i vezana je za tehnologiju računara. U stranom i domaćem zakonodavstvu posvećuje se velika pažnja pravnoj zaštiti stvaralaca topografija. Ranije pravo industrijske svojine obogaćeno je novim normama koje značajno doprinose tehničkom i tehnološkom razvoju zemalja. Integrisana kola imaju izuzetni veliki značaj ne samo u samoj elektronskoj industriji već i u drugim oblastima proizvodnje, od automobilske do vojne.

Istorijski posmatrano krajem prošlog veka došlo je do unapređenja elektronskih uređaja čiji su sastavni elementi znatno usavršeni i, što je još značajnije, njihova veličina je veoma smanjena. Ovu pojavu je pratilo ubrzano uvećanje njihove elektronske snage, omogućeno je trodimenzionalno pakovanje i konfiguracija njihovih elemenata. Kako je tehnologija poluprovodnika napredovala rastao je i broj njihovih kopija. Razvoj novih, savršenijih integrisanih kola zahteva velika ulaganja koja ne mogu da se vrata stvaralacima ako oni nemaju mogućnost da spreče da se tvorevine koriste bez njihovog znanja i pristanka. To ograničava investiranja u nova istraživanja. Usled toga se javila potreba njihove efikasne pravne zaštite putem posebnih pravnih pravila.¹

Do donošenja posebnih pravila pravna zaštita stvaralaca topografija nije bila jasna. Zato je na međunarodnom planu prihvaćeno rešenje da se u okviru prava industrijske svojine obezbedi posebna zaštita ovih intelektualnih tvorevina i aktivira sistem sankcija protiv njihovog kopiranja. Danas je unutrašnjim (zakonskim i podzakonskim) propisima kao i dvostranim i višestranim međunarodnim sporazumima uspostavljeno posebno pravo (*sui generis*) o zaštiti ovog oblika industrijske svojine što je doprinelo razvoju stvaralaštva u oblasti elektrotehnike.

Ova vrsta intelektualnog stvaralaštva nije mogla putem kvalifikacija uvek da se podvede pod kategorije *autorsko delo* ili *pronalazak*. Propisi o zaštiti patenata nisu mogli u većini slučajeva da se primene jer ne retko su nedostajali osnovni uslovi za patentnu zaštitu: apsolutna novost i inventivni nivo pronalaska. Da bi pronalazak mogao da bude zaštićen patentom potrebno je da je rezultat novih tehničkih rešenja, da on za stručnjake ne proizilazi na očigledan način iz stanja tehnike.² Topografije su po pravilu usavršavanja poznatih tehničkih rešenja i u interesu njihovog razvoja je potrebno obezbediti zaštitu čiji uslov nije inventivnost i novost u smislu patentnog prava. Za neke aspekte te tehnologije moguća je patentna zaštita i nema prepreka da se ona obezbedi jer propisi o zaštiti topografije obezbeđuje posebnu pravnu zaštitu i ne utiču na patentnu zaštitu pronalaska kada su ispunjeni uslovi. Zaštita se odnosi samo na konfiguraciju topografije poluprovodničkog proizvoda i ne odnosi se na neka druga njena svojstva koja mogu da se zaštite po nekom drugom pravnom osnovu.

Slična situacija je postojala i kod kvalifikacije topografije kao autorskog dela ili dela koje može da se zaštiti na osnovu prava na dizajn. Zaštita putem autorskog ili prava na dizajn konfiguracije kola u većini zemalja nije mogla uvek da se obezbedi pravom koje se odnosilo na ove oblike intelektualne svojine.³ Dizajn topografije koja služi za proizvodnju poluprovodničkih proizvoda ne može da se odvoji od njene elektronske funkcije. U

¹ Commission of the European Communities, Proposal for a Council Directive on the legal protection of original topographies of semiconductor products, COM (85) 775 final, 23. 12. 1985., str. 2.

² S. M. Marković, Pravo intelektualne svojine, Istočno Sarajevo 2007., str. 95.

³ Ovo je bio slučaj i u evropskim i vanevropskim zemljama. Zaštita u okviru autorskog prava bila je poznata jedino u V. Britaniji, Irskoj i Holandiji.

autorskom pravu osnovno je pravo autora da se suprotstavi svakoj izmeni ili preradi svog dela bez njegove saglasnosti. Ako bi ovo pravo bilo priznato tvorcu topografije to bi negativno uticalo na nastanak novih topografija koje su rezultat dostignuća u ranijim topografijama.¹

Uslovi zaštite u autorskom, patentnom pravu ili pravu na dizajn u praksi su dovodili do teškoća i dugih postupaka zbog utvrđivanja da li su svi uslovi zaštite ispunjeni ili ne.

Sjedinjene Države Amerike su prve donele propise o zaštiti poluprovodnika radi jasnije zaštite integrisanih kola u ovoj zemlji.² Zakon je utvrdio novi oblik zaštite integrisanog kola i drugih poluprovodničkih proizvoda (*mask works*). Zaštita se obezbeđuje državljanima SAD i licima koja imaju domicil u ovoj zemlji, stranim državljanima sa čijim državama je zaključen sporazum o zaštiti poluprovodničkih proizvoda kao i drugim stranim državljanima na bazi reciprociteta. Ovo zakonodavstvo je kasnije poslužilo kao model u drugim državama u Evropi.

Posle toga je usledilo regulisanje na međunarodnom nivou i u zemljama EEZ. Direktiva EEZ o pravnoj zaštiti topografije poluprovodničkih proizvoda predstavlja najznačajniji evropski akt u ovoj oblasti.³ Države članice su donele odgovarajuće zakonske i podzakonske propise kojima su pravila sadržana u Direktivi integrisana u unutrašnje zakonodavstvo. Komisija EEZ je radila na utvrđivanju pravila kojima bi se usaglasili propisi država članica u cilju uklanjanja prepreka razvoju jedinstvenog tržišta. Direktiva zahteva od država članica da u svom zakonodavstvu predvide pravila kojima se štiti topografija kada je rezultat sopstvenog intelektualnog napora stvaraoca i nije opšte poznata u industriji poluprovodnika.

Na nivou Svetske organizacije za intelektualnu svojinu zaključen je Ugovor o intelektualnoj svojini u vezi sa integrisanim kolima.⁴ On utvrđuje potrebna pravila o obliku pravne zaštite integrisanih kola, obim i trajanje zaštite. Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine koji obuhvata sve oblike intelektualne svojine pa i topografiju integrisanih kola (TRIPS) koji je donet pod okriljem Svetske trgovinske organizacije obavezuje države ugovornice da zaštite topografije koje obuhvataju elemenat integrisanog kola.⁵

Brzina kojom su države reagovalе donošenjem posebnih propisa na osnovu američkog modela objašnjava se činjenicom da je američki zakon koji pokriva najvažnije tržište i najveće proizvođače tih materijala predvideo zaštitu stranih državljana u SAD pod uslovom reciprociteta pozivajući tako druge zemlje da donesu slična pravila. Bilo je, međutim, jasno da je to u interesu zemlje sa najrazvijenijom elektronskom industrijom i da je nesrazmera u pogledu broja stvaralaca kojima se pruža zaštita u drugim zemljama koji su državljani ili imaju redovno boravište u SAD u velikoj nesrazmeri sa brojem onih iz raznih zemalja koji mogu ostvariti zaštitu u SAD.⁶

Zakonom SR Jugoslavije o zaštiti topografija integrisanih kola iz 1998. godine (dalje: Zakon RS) prvi put je na našim prostorima regulisana ova materija u skladu sa međunarodnim

¹ V. Besarović, *Intelektualna svojina- Industrijska svojina i autorsko pravo*, Beograd 2000, str. 123.

² Chip Protection Act, 1984.

³ Direktiva br. 87/54 od 16. decembra 1986. godine, OJ L 24, 27. 01. 1987.

⁴ Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits, Washington, May 1989. Sporazum su potpisale Kina, Egipat, Gana, Gvatemala, Indija, Liberija, Jugoslavija i Zambija. Nije stupio na snagu jer ga nije dovoljan broj država ratifikovao.

⁵ Agreement on Trade related Aspects of Intellectual Property, Annex 1C of the Marrakesh Agreement, Morocco, 15 April 1994. Topografiji su posvećena četiri člana (od 35 - 38).

⁶ U Francuskoj je početkom devedesitih godina prošlog veka bio mali broj zahteva za zaštitu topografije zbog čega je bila oštra polemika u pogledu obima zaštite stvaraoca topografije, domaćih i stranih državljana.

pravilima.¹ Zakonom o zaštiti topografije integrisanih kola iz 2004. godine Srbija je uredila ovu materiju koristeći u velikoj meri Zakon iz 1998. Zakonom se uređuje postupak ostvarivanja zaštite, predmet, uslovi, subjekti, obim, sadržina i ograničenja zaštite topografije integrisanih kola.

Kada je reč o pravnoj zaštiti topografije potrebno je prethodno putem kvalifikacije odrediti predmet zaštite kako bi se mogle utvrditi činjenice da je izvršena povreda zaštićenog prava titulara ovlašćenog na iskorišćavanje topografije integrisanog kola. Posle toga se, u zavisnosti od pojedinih činjenica izriču sankcije i pojedine mere koje su predviđene za takve povrede prava.

2. Predmet zaštite

Predmet zaštite je poluprovodnički proizvod koji služi za obradu informacija i predstavlja, u nekim slučajevima, mikroprocesor i računar. Pojam „topografija poluprovodničkih proizvoda“ je širi od pojma „topografija integrisanog kola“ jer obezbeđuje priznanje pravne zaštite nekih drugih složenih stavki čija se struktura karakteriše takođe putem topografije. Topografija po svojoj pravnoj prirodi predstavlja intelektualno dobro. Predmet zaštite nije proizvod poluprovodnika sa integrisanim kolom, već sama topografija integrisanog kola. Predmet zaštite nisu ni informacije, ni funkcija integrisanog kola.

Da bi se priznala pravna zaštita *topografiji* potrebno je da ona bude rezultat intelektualnog rada njenog stvaraoca i da nije poznata u oblasti poluprovodnika. Ove činjenice moraju da postoje u momentu kada je topografija stvorena. Zakon RS takođe prihvata ovaj uslov zaštite koji je utvrđen u Direktivi EEZ.²

Direktiva na prvom mestu utvrđuje ono što je najvažnije u svakoj pravnoj regulativi: spisak pravnih pojmova sa njihovom sadržinom. Time se izbegavaju ozbiljni problemi njihove kvalifikacije tj. mogućnost različitog tumačenja njihovog značenja. Direktiva je na suptilan način upozorila kako bi trebalo primeniti njene odredbe. Ne može se svakoj tvorevini priznati pravna zaštita. Ona može da se obezbedi samo ako postoje činjenice koje pokriva formulacija pravila Direktive. Razume se da utvrđivanje činjenica koje se mogu podvesti pod ove formulacije zahteva odgovarajuće pravne i tehničke kvalifikacije. Pojam „topografija“ iz Direktive izražava osnovni koncept slika koje predstavljaju fizičku konfiguraciju u tri deimenzije poluprovodničkog proizvoda i nije usko vezan za tekuću tehniku. Definicija pokriva konfiguraciju proizvoda koja je sadržana u samom proizvodu kao i druge izraze konfiguracije u obliku maske, šema ili kompjuterskog kodiranja.³ Direktiva koristi pojam „poluprovodnik“ umesto „integrisano kolo“ da bi bile uključene i stavke koje u stvari nisu potpuno kolo. „Poluprovodnički“ proizvod je gotov proizvod ili poluproizvod koji se sastoji od materijala koji sadrži sloj poluprovodničkog materijala i jedan ili više slojeva provodnog, izolujućeg i poluprovodnog materijala koji su poređani u posebnoj formi u cilju ostvarenja elektronske funkcije.⁴

¹ Službeni glasnik Republike Srbije, br. 104/2009. godine

² Prema Vašingtonskom sporazumu uslov zaštite topografije je da je **originalna** u smislu da je rezultat intelektualnog napora stvaraoca i da nije poznata među stvaraocima topografija i integrisanih kola u vreme njihovog stvaranja (čl. 3. st. 2 tač. a). Direktiva ne koristi reč „originalan“ i „integrisano kolo“, samo zahteva da se intelektualni napor stvaraoca ne odnosi na ono što je već poznato u oblasti poluprovodnika (čl. 2. st. 2 Direktive).

³ COM (85) 775, op. cit. str.7.

⁴ Čl. 1. st. 1. tač. a) i b) Direktive.

Zakon RS takođe daje definicije topografije i integrisanog kola.¹ „Topografija“ je na bilo koji način prikazan trodimenzionalni raspored elemenata od kojih je najmanje jedan aktivan i međuveza u integrisanom kolu ili takav trodimenzionalni raspored pripremljen za proizvodnju određenog integrisanog kola. „Integrisano kolo“ je gotov proizvod ili poluproizvod u kome se ostvaruje određena elektronska funkcija i u kome su elementi, od kojih je najmanje jedan aktivan, i međuveze integralno formirani u komadu materijala ili na komadu materijala. Zakon ne štiti tehnologiju koja se koristi u proizvodnji topografije ili integrisanog kola, informacije koje se čuvaju u integrisanom kolu, ideje, postupke, procese, metode rada, koncepte, principe ili otkrića bez obzira na način na koji su opisani ili objašnjeni.²

Zakon je donet radi usaglašavanja sa Direktivom EEZ, međutim, u njemu predmet zaštite nije definisan kao u ovom aktu. Države članice EU su usaglasile svoje zakonodavstvo u tom smislu, predmet zaštite je topografija poluprovodničkog proizvoda, a ne topografija integrisanog kola.

3. Subjekti zaštite

Pored tehničkih elemenata neophodnih za priznanje prava zaštite postoje precizni uslovi u pogledu kruga lica kojima se ova zaštita priznaje.

Izvorni titular na pravnu zaštitu je njen stvaralac, odnosno njegov pravosledbenik.³ Kada je topografija stvorena u toku rada zaposlenih stvaralaca pravo zaštite pripada stvaraocu, osim ako postoje drugačije odredbe ugovora o radu. Ako je topografija nastala na osnovu ugovora koji nije ugovor o radu, pravo zaštite se priznaje ugovornoj strani koja je stvaralac topografije, osim ako postoje drugačije odredbe ugovora.⁴

U Zakonu RS je predviđeno da pravo na zaštitu topografije ima njen stvaralac, odnosno njegov pravni sledbenik ili poslodavac, odnosno njegov pravni sledbenik. Ako je topografiju kreiralo više stvaralaca njima pripada zajedničko pravo na zaštitu.

Za svaku zemlju od velikog je značaja priznanje pravne zaštite topografije stranim državljanima. U državama članicama EU pravo zaštite se priznaje stranim državljanima iz trećih zemalja na osnovu posebnih sporazuma ili priznanjem proširenja primene nacionalnog prava o čemu se obaveštava Komisija EEZ. Prema Direktivi EEZ pravo na zaštitu imaju fizička lica koja su državljani jedne od država članica ili u njoj imaju stalno boravište. Privrednim društvima i drugim pravnim licima, koja posluju u državi članici preko filijala ili drugih organizacionih oblika iz kojih se obavlja delatnost takođe se priznaje pravo na zaštitu topografije. U cilju proširenja zaštite i na državljane trećih država na celom području Zajednice Savet EZ je doneo nekoliko odluka.⁵

¹ Ove definicije su preuzete iz Vašingtonskog sporazuma (čl. 2. tač. (i) i (ii).)

² Čl. 3. Zakona.

³ Čl. 6. Zakona.

⁴ U pravu V. Britanije stvaralac je prvi titular topografije koju je stvorio ako ona nije nastala u na radu ili na osnovu naloga. Ako je nastala na radu prvi titular je poslodavac ako ugovorom o radu nije drugačije predviđeno / The Design Right (Semiconductor Topographies) Regulations 1989. Regulations 6, section 215. Legal protection of topographies of semiconductor products, IPR-Helpdes, <http://www.ip4inno.eu7/index> pristupljeno 20.2.2011/. U Zakoniku o intelektualnoj svojini Francuske pravo na podnošenje zahteva za zaštitu pripada stvaraocu i njegovim pravosledbenicima (čl. L. 622-3). U posebnim odredbama Zakonika koje se odnose na poluprovodničke proizvode ne pominju se izričito poslodavci kao subjekti zaštite (pravni sledbenik, je međutim, najčešće poslodavac). Pitanja vezana za prava poslodavca na topografiju koja je stvorena na radu rešava se kolektivnim ugovorom o radu.

⁵ Pravna zaštita topografija poluprovodničkih proizvoda proširena je na fizička lica, kompanije i druga pravna lica iz SAD /Odluka Saveta EZ 93/16/, Kanade (Odluka 94/700/EZ) i članica STO (Odluka Saveta EZ br.

Direktiva predviđa da države članice mogu pregovarati i mogu zaključiti sporazume i druge aranžmane sa trećim državama u cilju proširenja pravne zaštite topografije na lica koja ne mogu koristiti prava prema njenim odredbama.¹ Države članice pružaju pravnim i fizičkim licima koja su državljani trećih zemalja pravnu zaštitu pod uslovom da postoji diplomatski reciprocitet, na osnovu dvostranih ili višestranih ugovora, ili ako postoji faktički reciprocitet.

U ovim poslovima dolazi do saradnje između stručnjaka specijalista u oblasti elektronike koji pripadaju različitim državama i može se postaviti pitanje ostvarenja pravne zaštite topografije koja je proizišla iz zajedničkog rada. U ovim slučajevima pravno regulisanje zavisi od niza okolnosti koje prate takav rad.

Ako je topografija nastala radom više lica iz različitih država i dođe do spora postavlja se pitanje nadležnosti suda i primene prava. Osnovno pravilo o sukobu jurisdikcija je da je nadležan sud zemlje u kojoj je stvoreno i zaštićeno ovo pravo. Ukoliko je spor započet pred nadležnim sudom u jednoj od ovih država, a tužba se kasnije podnese u nekoj drugoj državi, dolazi do sukoba međunarodne nadležnosti koji se rešava tako da ostaje nadležan samo sud one zemlje u kojoj je postupak prvi put pokrenut. Ostali sudovi će se oglasiti nenadležnim posle podnošenja prigovora tužene strane.

Da bi se priznalo pravo na zaštitu topografije važna je činjenica kada je podneta prijava nadležnom nacionalnom organu za zaštitu topografije u domaćoj ili stranoj zemlji kao i kada je prvi put topografija komercijalno korišćena. Budući da postoji mnogo organizacija, naročito u ekonomski razvijenim zemljama u kojima brojni istraživači rade na unapređivanju topografija, važnu ulogu u zaštiti ima momenat podnošenja prijave koja dobija globalnu dimenziju. Sva prava mogu pripasti onom pojedincu ili grupi koja je prva podnela prijavu nadležnom organu bilo gde u svetu. Imajući u vidu da veliki broj istraživača istovremeno radi na usavršavanju topografije dešava se da protekne relativno kratak period između prijava iste topografije koje se podnose u različitim zemljama.

Zakon Srbije stranim pravnim i fizičkim licima priznaje pravo na zaštitu topografije ako postoji uzajamnost. Zakon ne precizira druge okolnosti, prema kojima se utvrđuje i precizira ovaj uslov pa preostaje da se kroz pravnu praksu i iskustva drugih zemalja bliže odrede pojedine činjenice o postojanju uzajamnosti.

Kada je reč o uzajamnosti kao uslovu za priznanje prava na zaštitu topografije, lice koje traži priznanje prava zaštite mora dokazati njeno postojanje.² Drugim rečima, teret dokazivanja pada na lice koje traži priznanje prava zaštite.³ Prilikom utvrđivanja ove činjenice u praksi se često postavlja pitanje načina na koji se utvrđuje da li je ovaj uslov ispunjen i kako se dokazuju odgovarajuće činjenice o postojanju uzajamnosti.

Zakon posebno ne precizira prema kojoj državi mora postojati uzajamnost. Ako se uzajamnost traži prema državljanstvu, onda uzajamnost mora postojati sa onom državom čije državljanstvo ima fizičko lice, odnosno čiju pripadnost ima pravno lice. Međutim, u praksi se postavlja niz pravnih pitanja u zavisnosti od pojedinih okolnosti i činjenica u konkretnim slučajevima.

Ako je reč o fizičkim licima, nije retko u praksi da fizičko lice ima dvostruko državljanstvo, a da je pravno lice osnovano u jednoj državi, ima sedište u drugoj, a glavno

94/824). Fizička lica koja su državljani ili imaju redovno boravište na području države na koju se odluke odnose izjednačeni su državljanima država članica. Pravno ili fizičko lice koje ima stvarnu i efektivnu poslovnu jedinicu za izradu topografija ili proizvodnju integrisanih kola na području tih zemalja izjednačava se sa pravnim ili fizičkim licem koje ima stvarnu i efektivnu poslovnu jedinicu na području države članice.

¹ Čl. 3. st. 6. 7. i 8. Direktive.

² Član 7. Zakona.

³ Čl. 7. Zakona.

mesto njegove delatnosti je u trećoj zemlji. Sa nekima od tih zemalja postoji uzajamnost, a sa drugim zemljama nema odgovajućih dokaza koji potvrđuju taj uslov.

U takvim okolnostima se pribegava praktičnim rešenjima i tada se zahteva postojanje tzv. "efektivne uzajamnosti". Ona postoji ako se glavna odnosno osnovna delatnost pravnog ili fizičkog lica ostvaruje u u jednoj zemlji, bez obzira na pripadnost pravnog lica odnosno državljanstvo fizičkog lica.

Prilikom utvrđivanja uzajamnosti kao uslova za priznanje prava na zaštitu topografije, problem se može pojaviti i kod zaštite topografije čiji stvaraoci pripadaju različitim državama ili imaju državljanstvo različitih država. Moguć je sticaj okolnosti da sa nekima od tih država, za koje se ove relevantne činjenice za priznanje prava vezane, postoji uzajamnost a sa drugima ne postoji. Tada se u praksi pribegava dopunskim rešenjima o sukobu zakona i o međunarodnoj nadležnosti sudova.

Kada je reč o pravnim licima koja su osnovana u jednoj, a imaju sedište u drugoj državi, a svaka od ovih država smatra da to pravno lice ima njenu državnu pripadnost, onda se, u praksi, uzima u obzir ono rešenje na koje se poziva tužilačka strana, koja za to rešenje ima pravni interes. To je inače vladajuće pravilo u većini zemalja da se tužiocu prepušta izbor između različitih nacionalnih pravnih normi.

4. Sadržina prava

Subjektivno pravo autora obuhvata posebna ovlašćenja koja su specificirana u zakonskim propisima. To su sledeća ovlašćenja: a) da dozvoli umnožavanje topografije u celini ili u pojedinim delovima; b) da dozvoli proizvodnju integrisanih kola koja obuhvataju topografiju u celini ili delovima; c) da stavi u promet primerke zaštićene topografije ili integrisanih kola u kojima je sadržana zaštićena topografija.¹ Komercijalno korišćenje čine svi pravni poslovi od kojih se može ostvariti zarada kao što su prodaja, davanje u zakup, lizing ili drugi poslovi. Isključiva prava stvaraoca mogu da se prenesu na treće lice, uz naknadu ili bez naknade. U slučaju da treće lice umnožava ili stavlja u promet topografiju i čini druge povrede prava titulara ovaj može da zahteva preduzimanje određenih mera u cilju sprečavanja daljeg korišćenja i da zahteva naknadu štete koja mu je prouzrokovana takvim ponašanjem.

Po svojoj pravnoj prirodi ovde je reč o subjektivnom pravu imovinskog karaktera koje ovlašćuje njegovog titulara da nekom pravnom ili fizičkom licu dozvoli korišćenje topografije pod određenim uslovima ili da zabrani dalje iskorišćavanje bez njegove dozvole.

Subjektivno pravo nije apsolutno, propisima su predviđena ograničenja prava. Topografija može da se koristi u nekomercijalne svrhe, u cilju nastave, stručne analize ili istraživanja nacrtu, postupaka, sistema ili tehnike sadržane u topografiji ili same topografije. Ona takođe može da se koristi za izradu nove topografije (tzv. reverzibilni inženjering). Lice koje na osnovu analize i istraživanja stvori novu topografiju koja ispunjava uslove zaštite koji su predviđeni zakonom ima isključiva subjektivna prava da je umnožava, proizvodi i stavlja u promet. Takva topografija ima zaštitu ako je nova, ako nije čista kopija.² Stvaralac korišćene topografije može da traži zaštitu svog prava ako smatra da je nova topografija u stvari kopija njegove.

¹ Zakon RS ne dozvoljava umnožavanje topografije u celini ili njenih delova. Redaktori Direktive su hteli da izbegnu različita značenja pojma „delovi“. U Direktivi se kao isključivo pravo ne pominje proizvodnja integrisanih kola koja sadrže zaštićenu topografiju ili njene bitne delove. De lege ferenda Zakon RS trebalo bi da se usaglasi sa Direktivom jer je i osnovni cilj donošenja Zakona usaglašavanje sa komunitarnim pravom u ovoj oblasti.

² Čl. 5. st. 4. Direktive.

Isključivo pravo titulara da ekonomski koristi zaštićenu topografiju se ne primenjuje na radnje koje su preduzete pošto je topografija ili poluprovodnički proizvod sa znanjem i uz saglasnost titulara stavljen u promet (iscrpljenje prava).¹ Kada primerci topografije postanu svojina drugog lica na zakonit način titular prava nema više prava da odlučuje o sudbini tih primeraka.²

Direktiva predviđa još jedno ograničenje koje se odnosi na slučajeve nezlonamernog ponašanja lica koje je koristilo zaštićenu topografiju. Lice koje je pribavilo poluprovodnički proizvod, a da nije znalo ili nije moglo da zna da je proizvod zaštićen može komercijalno da ga koristi. Pošto je saznalo za postojanje zaštite topografije titular prava može u sudskom postupku da zahteva adekvatnu naknadu.³

Države članice mogu da regulišu ograničenja koja se odnose na zaštitu opštih javnih, posebno bezbednosnih interesa. Topografije koje se odnose na uređaje koji se koriste u vojne svrhe podležu raznim ograničenjima. I Zakon RS predviđa da je za uvoz integrisanih kola u kojima je sadržana zaštićena topografija koja su na listi robe dvostruke namene ili na listi naoružanja i vojne opreme potrebna dozvola nadležnog ministarstva.⁴

5. Trajanje zaštite

U državama članicama EU rok trajanja zaštite je 10 godina.⁵ Taj rok u državama u kojima je uslov zaštite registracija topografije počinje da teče od deponovanja zahteva za registraciju ili od prvog dana od kada je topografija prvi put komercijalno korišćena bilo gde u svetu, a u državama koje ne zahtevaju registraciju od kada je topografija prvi put komercijalno korišćena.⁶ Po isteku roka od ove godine od prvog komercijalnog korišćenja zahtev za zaštitu ne može da se podnese. Ako topografija nije bila komercijalno korišćena po isteku roka od 15 godina računajući od dana kada je topografija prvi put fiksirana ili kodirana zaštita se ne može priznati. Ovaj rok je od značaja i za države koje imaju sistem registracije i za države koje ovaj sistem nemaju. Rok zaštite koji se priznaje topografiji koja je ugrađena poluprovodnički proizvod ni u jednom slučaju ne bi trebalo da bude duži od 15 godina od kada je fiksirana ili kodirana.

Zakon RS je prihvatio rok zaštite od 10 godina, ali nije predvideo prekluzivni rok od 15 godina za topografije koje nisu bile komercijalno korišćene. Zakon predviđa da pravo na topografiju nastaje podnošenjem nadležnom organu prijave koja ispunjava zakonom predviđene uslove i prestaje istekom kalendarske godine u kojoj se navršava 10 godina od dana podnošenja prijave ili od dana prve komercijalne upotrebe topografije.

Pravo zaštite može prestati i pre isteka perioda od 10 godina. Usled odricanja od prava, smrću fizičkog lica, prestankom pravnog lica (ako pravo nije prešlo na pravne sledbenike) ili poništajem prava. Nadležni organ može po službenoj dužnosti ili na zahtev

¹ Čl. 5, st. 5. Direktive.

² Čl. 19. Zakona RS.

³ Čl. 5. St. 6. Direktive.

⁴ Nacionalna kontrolna lista robe dvostruke namene i Nacionalna kontrolna lista naoružanja i vojne opreme donete su u skladu sa Zakonom o spoljnoj trgovini naoružanjem, vojnom opremom i robom dvostruke namene.

⁵ Države članice su prihvatile rokove iz Direktive. Konvencija o zaštiti topografije predviđa rok od 8 godina ali ne utvrđuje rok početka trajanja zaštite. Rok zaštite je kraći nego kod drugih oblika industrijske svojine jer tehnička rešenja u ovoj oblasti brže zastarevaju.

⁶ U nekim zemljama (Francuska, Portugal, Austrija, Danska, Finska, Nemačka, Španija, Grčka, Italija i Luksemburg) početak roka zaštite je prvi od sledećih datuma: a) kada je topografija počela da se komercijalno koristi; b) kada je podnet zahtev za registraciju; c) kada je topografija prvi put fiksirana ili kodirana. U V. Britaniji i Švedskoj početak roka zaštite je prvi od dva datuma: a) kada je topografija prvi put komercijalno korišćena; b) kada je topografija prvi put fiksirana ili kodirana.

zainteresovanog lica da poništi rešenje o priznanju prava ako utvrdi da nisu bili ispunjeni zakonom predviđeni uslovi za priznanje prava.

6. Postupak zaštite

Kao i kada se radi o drugim oblicima industrijske svojine i postupak zaštite topografije se vodi pred nadležnim organom. Direktiva ne reguliše postupak u kome se ostvaruje zaštita, svaka država članica primenjuje svoje propise, pri čemu se i na postupak zaštite topografije primenjuju u manjoj ili većoj meri i pravila koja se odnose na postupak zaštite patenta. Zakon RS ne upućuje na postupak koji se primenjuje za priznanje patenta već predviđa i primenu posebnog podzakonskog akta o postupku. Postupak se pokreće podnošenjem prijave organu državne uprave koji je nadležan za poslove intelektualne svojine koji vodi registar prijave i registar topografija.¹ Podnosilac prijave jednom prijavom može zahtevati zaštitu samo jedne topografije. Prijava sadrži zahtev za priznanje prava, podatke o podnosiocu prijave, datum nastanka topografije ako nije bila komercijalno upotrebljena ili datum kada je bila upotrebljana ako je takav slučaj kao i datum podnošenja prijave. Uz zahtev za priznanje prava podnose se prilozi kao što su opis topografije, grafički ili drugi prikaz topografije, primerak integrisanog kola izvedenog prema topografiji (ako je integrisano kolo komercijalno upotrebljeno) i izjavu o pravu na podnošenje prijave ako podnosilac prijave nije stvaralac topografije.²

Podnosilac prijave može zahtevati da se neki delovi grafičkog prikaza topografije ne objavljuju što je specifično pravilo koje se sreće samo u propisima o zaštiti topografije. Naime, prema pravilima o zaštiti industrijske svojine nema zaštite ako je predmet zaštite tajan. Podnosilac prijave može imati interes da se sačuva poslovna tajna i da bi se onemogućilo konkurenciji da dođe do podataka o topografiji i da je koristi.³ Ako se radi o topografiji koja je od interesa za zemlju nadležni organ može sam da zabrani objavljivanje opisa topografije i njenog grafičkog ili drugog prikaza.

U drugoj fazi postupka nadležni organ utvrđuje da li su ispunjeni formalni i materijalni uslovi za priznanje prava. Ako su uslovi ispunjeni donosi rešenje koje se dostavlja podnosiocu prijave i objavljuje u službenom glasilu. Domaći državljani koji žele da zaštite topografiju u inostranstvu to mogu da učine po isteku 3 meseca od podnošenja prijave. Ovo je potrebno da bi se utvrdilo da li je topografija od značaja za bezbednost zemlje.

7. Građanskopravna zaštita

Zbog povrede isključivih prava titular ili nosilac licence na zaštićenoj topografiji može podneti tužbu nadležnom sudu kojom može da zahteva utvrđivanje i prestanak povrede prava, naknadu imovinske štete i objavljivanje presude o trošku tuženog.⁴

Stvaralac topografije ili njegov pravni sledbenik može tužbom da zahteva od suda i da utvrdi da on ima pravo na zaštitu topografije a ne lice koje je podnelo prijavu ili je postalo nosilac prava na topografiju. Tužilac ovom tužbom može da traži i da da sud utvrdi da podnosilac prijave nije jedini koji ima pravo na zaštitu već da to pravo pripada i tužiocu.⁵

¹ Čl. 8. Zakona RS.

² Čl. 13. Zakona RS.

³ S. M. Marković, op. cit. str. 187.

⁴ Kada dođe do povrede prava titular može da bira između naknade štete ili naknade izgubljene dobiti. U nekim pravima titular može da zahteva da mu se umesto štete isplati standardna naknada za licencu.

⁵ Čl. 27. i čl. 29. Zakona RS.

Zakoni o zaštiti topografije ne predviđaju krivične sankcije za povredu isključivih prava titulara. Zakonodavac smatra da je dovoljna građanskopravna zaštita i da širi interes ne zahteva krivičnu odgovornost. Ostvarivanje prava u sudskom postupku je vrlo važno za zaštitu nosilaca prava na topografiju. U uporednom pravu se posvećuje mnogo veća pažnja ostvarivanju prava na sudsku zaštitu intelektualne svojine jer tim putem može da se ostvari cilj zbog koga su doneti posebni propisi u oblasti pravne zaštite topografije poluprovodničkih proizvoda.¹

ZAKLJUČAK

Topografije su od izuzetnog značaja za privredni razvoj svake zemlje. Integrirana kola imaju široku upotrebu u izradi raznih proizvoda i potreba za sve savršenijim proizvodima utiče na stalna istraživanja koja zahtevaju velika sredstva i obučene kadrove. Zbog svoje prirode topografije nisu mogle da se zaštite u okviru autorskog ili nekog prava industrijske svojine. Zato su utvrđena posebna pravila zaštite topografije koja su prilagođena posebnom predmetu zaštite u pogledu uslova i rokova zaštite. Danas nema većih razlika u nacionalnim propisima koja se odnose na ovaj vid industrijske svojine, posebno država članica EU jer Direktiva koja se odnosi na zaštitu topografija sadrži osnovna pravila koja obezbeđuju promet poluprovodničkih proizvoda na jedinstvenom tržištu u uslovima lojalne konkurencije.

Zakon RS je donet radi usaglašavanja sa komunitarnim pravom. Uglavnom su prihvaćena pravila iz Direktive EZ zbog čega su ostala otvorena pitanja koja nisu obuhvaćena Direktivom a koja su države članice regulisale u svom nacionalnom zakonodavstvu na način koji odgovara njihovim potrebama, interesima i tradiciji. U donošenju propisa kojima se usaglašava zakonodavstvo Srbije sa komunitarnim uglavnom trebalo bi mnogo više voditi računa o tome kako je određena materija regulisana u nacionalnom zakonodavstvu država članica. Direktivama se ne unificira već usaglašava zakonodavstvo država članica i sve ono što nije regulisano direktivama treba da se reguliše po uzoru na pravo zemalja članica koje najviše odgovara potrebama i mogućnostima Srbije.

LITERATURA

- [1.] S. M. Marković, Pravo intelektualne svojine, Istočno Sarajevo, 2007.
- [2.] V. Besarević, Intelektualna svojina- Industrijska svojina i autorsko pravo, Beograd 2000.
- [3.] V. Besarović/B. Žarković, Intelektualna svojina, Beograd 1999.
- [4.] D. Dudić, Topografija integriranih kola i njena zaštita, Pravni život, br. 9/1997.
- [5.] J. Azema/J.C. Galloux, Droit de la propriété industrielle, Dalloz, 2006.
- [6.] Z. Miladinović, Direktiva o pravnoj zaštiti topografija poluprovodničkih proizvoda (87/54/EEC), Vodič kroz pravo Evropske Unije, Beograd, 2009.
- [7.] Code de la Propriété Intellectuelle (Commenté), Dalloz, 2008.
- [8.] Concil Directive 87/54/EEC of 16 December 1986 on the legal protection of topographies of semiconductor products.
- [9.] Proposal for a Council Directive on the legal protection of original topographies of semiconductor products, COM (85) 775.

¹ Većina prava upućuje na primenu odgovarajućih odredaba o građanskopravnoj zaštiti patenata. To je dobro rešenje jer nema razloga da sudski postupak po tužbi za povredu prava topografije bude značajno drugačiji od onoga za povredu patenta.

- [10.] Semiconductor Chip protection Act 1984, United State Code, Industrial Property, No 3/85.
- [11.] The Design Right (Semiconductor Topographies) Regulations 1989. No 1100 UK.